

Ekorren

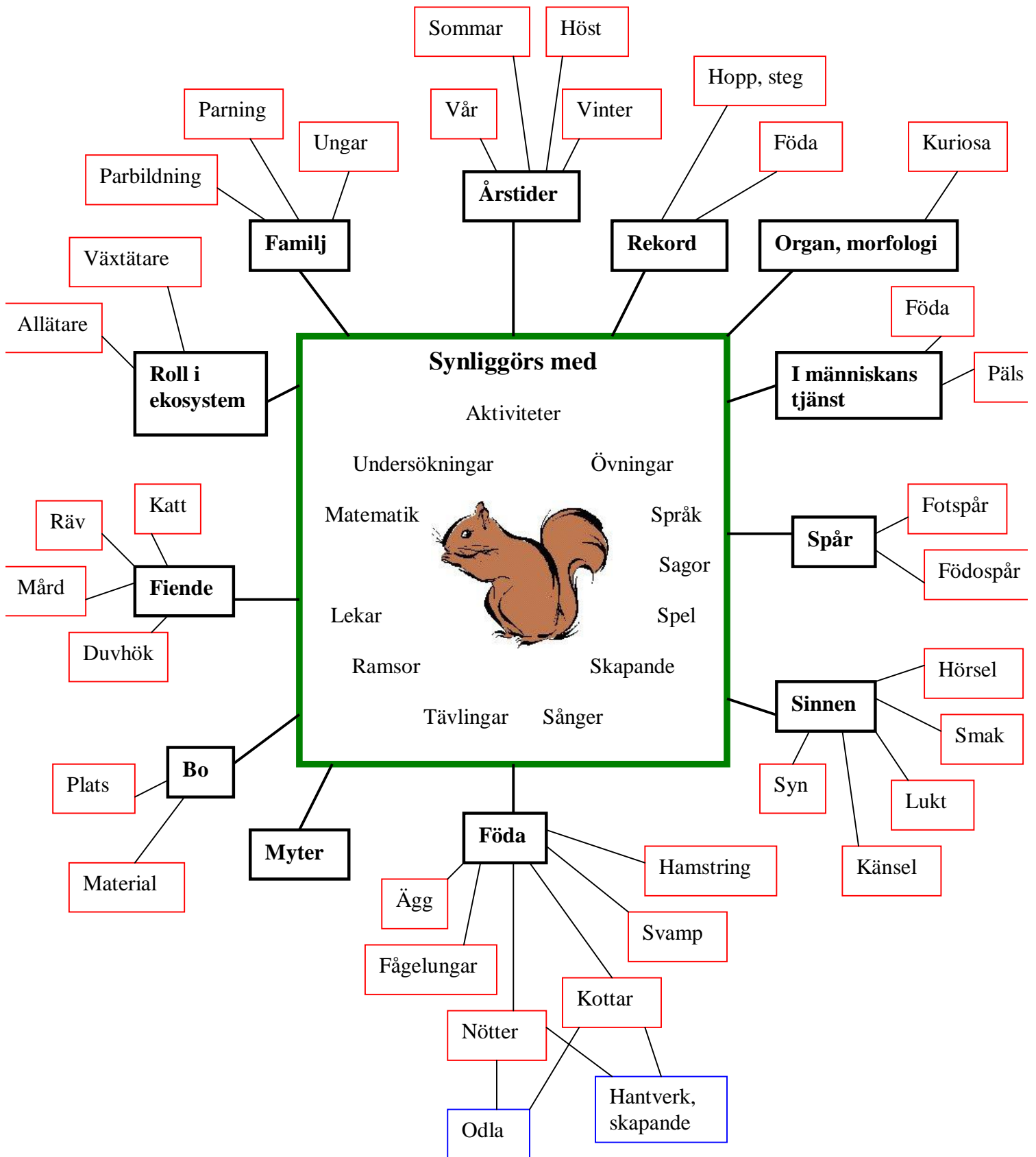

Foto: Germund Sellgren

Ett tema för förskolan

Postadress Nynäshamns kommun Viaskolan/Naturskolan 149 81 Nynäshamn	Besöksadress Sjöudden Slutet på Storeksvägen Ösmo	Tel 08 520 73709	Fax 08 520 38590	Mobil Mats 08 520 73709 Robert 08 520 73708	E-post mats.wejdmark@naturskolan.pp.se robert.lattman@naturskolan.pp.se
Hemsida www.nynashamn.se/natursko					

Mind-Map

Förord

Inlärnin g och rörelse i en utemiljö får stå som ledord i detta tema. Man vet sedan länge att en väl utvecklad motorik är en viktig del för att underlätta inlärnin g i alla dess former.

Grovmotoriken är speciellt viktig för läsinlärnin gen.

”Barn vill lära.” Det är nog alla som arbetar med barn överens om. Då är det ganska nära till hands att man börjar fundera över vad barn gör när de lär. Barnen själva vet vad de gör. De leker. All lek syftar till inlärnin g, därför bör vi som pedagoger nyttja det som barnen alltid har vetat.

Vill vi styra inlärnin gen i en viss riktning får vi ge barnen lekar som lär in det som vi vill ska läras in. Vad barnen inte vet är *hur* de lär. Vet vi som vuxna hur barnen lär in kan vi nyttja den kunskapen för att ge barnen lekar som utvecklar barnen och gör barnens liv enklare.

Därför har detta häfte om ekorren som syfte att ge tips och idéer på lekar och övningar som kan användas i en utomhuspedagogisk verksamhet. Ett häfte som kombinerar inlärnin g, rörelse och utomhusvistelse. *Ha inte bråttom, gör man någon övning varje gång barngruppen är ute tar det 5 – 6 skogsbesök att arbeta med ”ekorren”.*

Barn ska leka, då måste vi få leken att smälta ihop med vad förskolans läroplan, Lpfö 98, säger.

Innehåll

Mind-map	2
Vad säger Lpfö 98?	4
Upptakt	5
Fakta och övningar	6
Vikt	6
Balans	6
Föda	7
Spår	7
Hopp	7
Spårtecken	8
Utseende	8
Fiender	8
Ekorrens bo	9
Ekorrens ungar	10
Sagan om moster Mossa	11
Sagan om Lasse Lav	13
Ekorrens träd	15
Vintertillstånd	17
Bingomemory	17
Förslag till arbetsgång	19

Vad säger Lpfö 98?

Ett av förskolans uppdrag enligt Lpfö 98 är följande:

”Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan skall erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet.”

Under 2.1 Normer och värden står följande punkter i målbeskrivningen:

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar

- *förmåga att ta hänsyn till och leva sig in i andra människors situation samt vilja att hjälpa andra,*
- *respekt för allt levande och omsorg om sin närmiljö.*

Det har visat sig att användandet av djur ökar barns empati rent generellt. Barns första empatiträning sker ju i relationen barn – kramdjur. Detta kramdjur som i sin tur utvecklas till barnets första egentliga lyssnare, till vem barnet kan uttrycka, helt kravlöst, sina tankar och känslor

Under 2.2 Utveckling och lärande står det, även här under målbeskrivningen

Förskolan skall sträva efter att varje barn

- *utvecklar sin motorik, koordinationsförmåga och kroppsuppfattning samt förståelse för vikten av att värna om sin hälsa och sitt välbefinnande,*
- *utvecklar ett rikt och nyanserat talspråk och sin förmåga att kommunicera med andra och att uttrycka tankar,*
- *utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner,*
- *utvecklar förståelse för sin egen delaktighet i naturens kretslopp och för enkla naturvetenskapliga fenomen, liksom sitt kunnande om växter och djur.*

Upptakt

Musik och rörelse

Ett tema om ekorren måste bara börja med musiken som utgångspunkt. Hade Alice Tegnér belägg för det hon skrev i visan? Är granen en vanlig plats för ekorren? Blir den stressad och får bråttom när en hel förskolegrupp kommer gående? Skadar sig ekorren ofta när den gör sina akrobatiska luftsprång mellan träden? Detta är något som faktiskt kan studeras om gruppen har turen att stöta på en ekorre.

Sången kan i vilket fall som helst sjungas som inledning till det här temat, givetvis i närheten av en gran och en tall. Här kan du som pedagog peka på granen och tallen när de orden sjungs. Rörelser kan alltid göras till sången. Dels för att värma upp lite och dels för att öva grovmotorik, för de mindre barnen hjälper rörelserna även till att befästa texten.

Ekorr`n satt i granen

Ekorrn satt i granen, - Stå med armarna snett nedåt och bilda granens form!

skulle skala kottar, - Håll upp armarna och pendla med hängande händer (som kottar)!

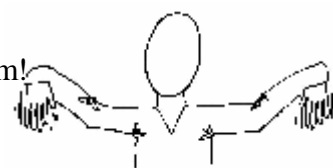
fick han höra barnen, - Handen bakom örat, varannan höger, varannan vänster!

då fick han så bråttom. - Trippa snabbt på stället!

Hoppa han på tallegren, Hoppa först jämfota på stället och spreta sen med armarna åt olika (som tallens grenar)!

stötte han sitt lilla ben, Stå på ett ben och håll i andra benet med handen.

och den långa, ludna svansen. Vicka fram och tillbaka med rumpan.

Ekorramsa

Ekorre, ekorre viftar **på sin** svans   Vicka fram och tillbaka med rumpan.

♪ ♪   ♪ ♪ ♪ ♪   ♪

Plockar **upp en hasselnöt**   Plocka upp något osynligt från marken.

♪   ♪   ♪   ♪

Rynkar **på sin nos så söt**   Rynka på näsan.

♪   ♪   ♪   ♪

Ekorre, ekorre viftar **på sin** svans   Vicka fram och tillbaka med rumpan.

♪ ♪   ♪ ♪ ♪ ♪   ♪

Ramsor och sånger tränar rytmkänsla som i förlängningen är grunden för att känna/höra stavelser. Att klappa rytm/stavelser samtidigt som barnen läser/sjunger texten gör att de två hjärnhalvorna arbetar tillsammans.

Fakta och övningar

Ekorren

Ræt (råtta) och tusc (vass tand), känns det igen? Om inte, dra ihop orden till Ratatosk. Nu har vi den lilla ekorren i asatron som springer upp och ner i trädet Yggdrasil och befordrar förolämpningar mellan draken vid roten och örnen i toppen och skapar allmän oreda. Ingen trevlig beskrivning av det där lilla söta djuret som vi tycker så synd om när den stukar ben och svans i Alice Tegnér's kända barnvisa från 1892.

Men det är kanske det som gör att ekorren är så fascinerande bland barn, den här dubbla naturen. Den där söta, mjuka varelsen med stor svans som man kan borra in ansiktet i när man är ledsen (kramdjur) och den där boplundraren (vissa individer) med vassa tänder.

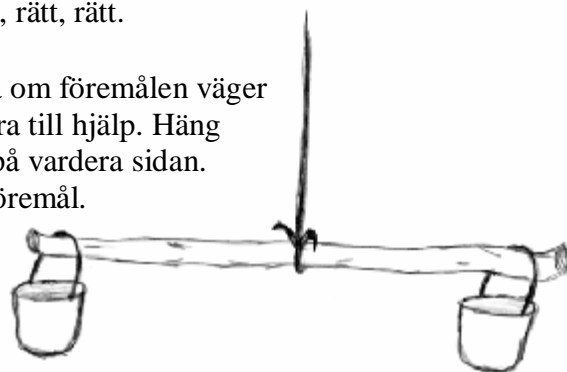
Vikt

En ekorre väger ungefär 4 hektogram (4 hg). 1 deciliter (1 dl) vatten väger 1 hg. Var noga med att det heter hektogram och kilogram. Att bara säga hekto och kilo, vilka kommer av grekiskans ord för hundra och tusen, gör att viktbegreppet gram kommer i skymundan.

Hur mycket är 4 hg? Fyll en PET-flaska med fyra dl vatten. Låt barnen känna hur tung den är.

Övning

- Barnen ska hämta någonting i naturen som väger lika mycket som flaskan. När barnen har hämtat någonting får de pröva om naturföremålet och flaskan väger lika mycket genom att hålla flaskan i ena handen och naturföremålet i andra handen. Är det stor skillnad får man springa ut och leta igen. Ta med det första föremålet ut som referens och försök hitta något som är lättare (eller tyngre).
- Nu har vi en massa föremål som väger ungefär 4 hg. Sortera föremålen på en vit duk. Lägg dom på rad efter storlek, sortera efter färg eller form osv. Är det några av föremålen som ekorren skulle ha nytta av? Välj fyra föremål och lek lattjolajbanlådan. Tre hör ihop och ett hör inte dit. Låt barnen gissa vilket som ska bort och låt dom motivera varför. Obs - inget är fel, fel, fel. Bara rätt, rätt, rätt.
- Om man vill utveckla övningen ovan och ta reda på om föremålen väger lika mycket som flaskan kan en enkel balansvåg vara till hjälp. Häng upp en pinne i ett snöre i ett träd och häng en hink på vardera sidan. Lägg flaskan i den ena och låt barnen lägga i sina föremål.

Balans

Ekorren använder sin svans precis som lindansaren på en cirkus använder en lång pinne. Ekorrens stora ögon ger den mycket bra syn för att hitta mat men även för att upptäcka fiender, men ögonen hjälper även till med balansen. Ekorren "stöder" sig mot omgivningen med hjälp av blicken. Hjärnan är fenomenal på att räkna ut avstånd och vinklar i omgivningen som ekorren kan ha som referenspunkter när den rör dig.

Övning

- Här behöver du en stock. Tänk på att gummistövlar och väta gör det extra halt. Håll armarna tätt intill kroppen. Jämför sen med att sträcka ut armarna för att symbolisera ekorre's svans.
- Ställ dig på marken på ett ben och håll balansen. Efter en liten stund blundar du och ser om det blir någon skillnad. Dessa övningar kan vävas in i Följa John.

Föda

Ekorrens viktigaste föda är granfrö, men den äter också tallfrö. Den håller kotten i spetsen och börjar alltid skala den i dess tjocka ända. Till sist blir bara toppen kvar och då släpper ekorren kotten och hämtar en ny. Längst upp i kottens spets finns nämligen inga frön. Dåliga fröar äter ekorren ofta granens hanblomknoppar på vintern (höger). De sitter vid roten av föregående sommars årsskott. Därför kan man ibland under en gran hitta en hel matta av gröna skott. På sommaren äter den dessutom bär, frukt, svampar och insekter.

Ekorren är en riktig samlare. Den samlar hasselnötter, ekollon och bokollon som läggs på olika platser. När vintern kommer finns det mat i förråden. Om det skulle behövas kan den gräva hål i snön för att få upp den gömda maten. Vuxna ekorrar kan lukta sig till tallkottar som ligger 30 cm ner i marken. Det händer även att vissa matförråd glöms bort. På så sätt kan det börja växa upp en ek eller en hassel på de mest konstiga platser.

Ekorren är duktig på att skala gran- och tallkottar. En ekorre kan faktiskt hinna skala 200 kottar under en enda dag. Men eftersom den äter andra saker under dagen också, räcker det med en dagsranson på ungefär 30 grankottar (eller 90 tallkottar). Det tar ungefär 6 min för en ekorre att äta fröna från en grankotte eller 6 min för att äta 3 tallkottar.

Övning

- Låt barnen hämta så många kottar de kan bära. Sortera efter storlek.
- Bygg ett ekorrbo som får fungera som basketkorg. Stå två ekorrhopp från boet och kasta prick med kottar.
- Låt barnen mäta hur många kottar långa dom är, hur många kottar går det på en fot osv.
- Leta efter frön i både hela och rensade kottar. Kan ekorren slarva och missa några frön?

Ekorrens spår

Ekorrens enda spårtyp, hopp eller språngspåret, är lätt att känna igen. Ekorren sätter sina små framfötter framför de lite större och utåtriktade bakfötterna. Är snön mjuk kan ekorrerens alla fotspår ligga i bredd. Ekorren vistas största delen av tiden uppe i träden och kan ofta röra sig längre sträckor utan att gå ner på marken. Då får vi leta efter andra spår än fotspår.

Övning

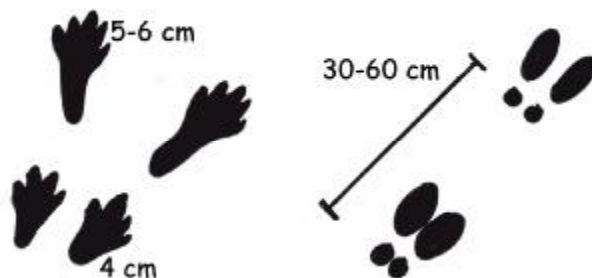
- Vintertid kan barnen trampa upp ekorrspår i snön. Hur ska de sätta händer och fötter för att likna ekorrerens spår?

Hopp

När ekorren tar sig fram på marken brukar hoppen ligga mellan 30 och 60 cm. Vid flykt kan en ekorre hoppa 1,3 m från stillastående. Springande i träd tar den luftsprång på 5 m.

Har du en vandringspinne med dig ut i skogen kan du låta den ha detta mått. (50 cm och 1 meter kan då vara en markering på staven i form av fina band eller karvade märken, detta för att befästa en ungefärlig längd för 1 meter med begreppet 1 meter).

Övning

- Lagg staven på marken och låt barnen försöka hoppa stavens längd, stillastående.

- Låt barnen även hoppa med sats för att jämföra med ekorre's 5 metershopp.
- Ta reda på hur långt andra djur hoppar och jämför med vilket djur barnen hoppar lika långt som (fältharen har 4 m mellan stegen när den springer fort, långbensgrodan hoppar 2 m)
- Låt barnen mäta hur många kottar deras hopp är. De kan även mäta hur många kottar ekorre's hopp är. Låt barnen hämta så många kottar de tror går åt. Alla får lägga ut sina kottar på varsin rad. Jämför med staven. Man kan även göra på liknande sätt och mäta barn, fröknar eller andra saker i sin omgivning.

Spårtecken

Tecken som visar att här har varit ett djur kallas spårtecken. Det kan vara avtryck av "fötter", en halväten kotte, märken efter avbitna kvistar, äggskalsrester vid fågelbon, spybollar, spillning mm.

Prova att lägga märke till olika spårtecken och du kommer att upptäcka att naturen är full av liv.

Av ekorre's avbitna granskott

- För att bli ekorre'spårare ska du finna olika spårtecken. Ta en äggkartong och samla dina spår i. Ta hjälp av fröken om någonting behöver ritas av, ex. fotspår.

Övning

Ekorre's utseende

När vintern närmar sig byter ekorre's päls. Pälsen blir gråare till färgen och även tätare så att den kan hålla värmen bättre. Ekorre's är en gnagare med grova framtänder. Tänderna är ofta skarpa och liknar en skruvmejsels spets ute i änden. På framsidan av tänderna har ekorre's, precis som vi människor, vit hård emalj. På baksidan slits tänderna eftersom de gnager på hårda nötter. Tänderna växer ut efterhand så att de alltid har rätt längd. Ekorre's har vassa klor på sina fötter. Den är en skicklig klättrare och när den klättrar rakt nedför en stam sträcker den ut bakfötternas klor så att den inte halkar.

Vinterpäls

Ekorre's fiender

Har du tänkt på att ekorre's har ganska stora ögon som sitter högt upp på huvudet. Då kan den se bra runt omkring och lättare undvika djur som vill äta upp den.

Några av ekorre's fiender är mård, duvhök, uggla och räv. En ekorre's kan sitta alldeles blickstill i en halvtimme för att lura en rovfågel. Om ekorre's blir jagad av en mård skriker den högt och flyr ut på de tunnaste grenarna i trädet. Mården är för tung för att våga ge sig ut på de tunna grenarna.

Här nedan är ett urval på ekologiska lekar som visar hur djur jagar och jagas, men även hur de gör för att undgå att bli jagade.

Skogsmård

Lekar

Mårdkull

Lägg ut lite kraftiga grenar inom ett givet område. Området symboliserar ett träd. Grenarna ska föreställa de tunnaste grenarna på trädet. Ett barn är mård och ska kulla de övriga som får rädda sig ut på de tunnaste grenarna, där de är fria. Den som blir kullad blir mård.

För att varna de andra ekorrarna om att det är en mård i trädet ska de som står fria på sina grenar skrika som små ekorrar. Så fort mården inte är i närheten av de tunna grenarna lämnar ekorren den tunna grenen och springer omkring i ”trädet”. Det får bara vara en ekorre i taget på de tunna grenarna. Ha färre grenar än barn så att det hela tiden är rörelse i ”trädet”.

Alla ekorrar byter bo

Barnen står tre och tre en bit ifrån varandra, en är ekorre, de andra två håller armarna som ett bo. En person t.ex. en uggle vill äta de ekorrar som inte finns i något bo. Vid en given signal byter alla ekorrar bon. Man får inte ta samma bo två gånger i rad. (Alt. ”Byta träd”).

Rävar och ekorrar

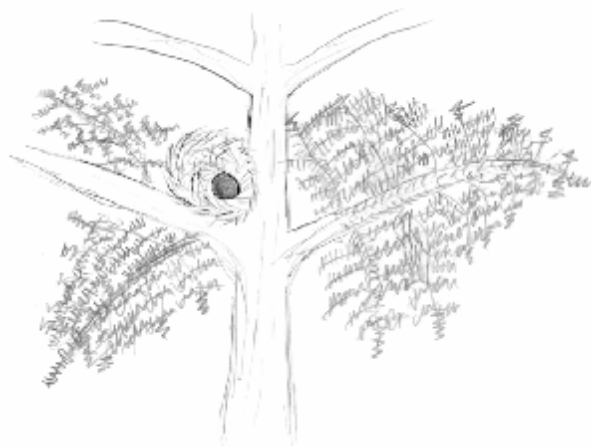
Ekorrarna ska ta sig från ena sidan av planen (boet) till den andra där två högar med kottar (mat) finns, utan att bli tagna av räven/mården. Ekorrarna får bara ta en kotte per gång och är fria när de är tillbaka i boet igen. De ekorrar som blir tagna blir rävar/mårdar, alternativt åker ur leken. Leken kan stoppas varje gång ekorrarna har gjort en ”mat-hämtning” och startas igen när räven/mården ropar något, t.ex. – Jag vill ha mat!

Ekorrens bo

Ekorren bygger sitt bo i en grenklyka högt uppe i ett träd och det är svårt att få syn på det. Boet är format som en boll och är lika stort eller större än en fotboll. Utvändigt består boet av kvistar och barkremsor. Invändigt är boet fodrat med mossor och lavar men även ull från den egna svansen. Allt detta gör boet varmt och bekvämt för ungarna. Ekorren kan också inreda en håla i ett träd, fågelholk eller gammalt hackspettbo. Ekorren är ute och letar föda på förmiddagen och eftermiddagen. Mitt på dagen och på natten ligger den i sitt bo och vilar. Den kan stänga igen ingången med en bit mossa för att hålla värmen.

Övning

- Bygg ett ekorrbo av pinnar, bark och mossa.
- Spela moss-memory i skogen. Samla två exemplar av varje mossa som ska vara med. Gruppen får vända sig om. Räkna tillsammans med barnen till 30 (en halv minut) medan du som ledare flyttar om och ställer en mugg/kåsa/papptallrik över varje mossa. Första barnet lyfter på två muggar. Om de är lika får han/hon fortsätta, annars övergår turen till nästa barn. Fungerar även med lavar. Inled med sagan om Moster Mossa eller Lasse Lav här nedan. Använd er av mossorna och lavarna i sagan (mossorna i sagan finns i skogar med barrträd och lavarna i sagan är de vanligaste på en gran).

Ekorrengens ungar

Ekorrengens dräktighetstid är 35 dygn. Honan har vanligen två kullar, men det finns honor som hinner få tre kullar. I allmänhet föds det 3-6 ungar per kull och den första kullen kommer vanligen i mars/april. Hur mycket mat som finns inverkar på antalet kullar och ungar.

Fundera över

- Vad är det för skillnad på ett dygn och en dag? Hur många dygn är en vecka på förskolan? Hur många dygn har den månad barnet fyller år? Hur många dygn är ett år? Hur många timmar är en dag/dygn? Hur många minuter är en timme? Hur många sekunder är en minut?

Ovanstående frågor är bra att diskutera för att befästa begrepp och känsla för tid. Barnens ålder avgör givetvis hur många av dessa frågor man kan ta upp. Tänk på att det i första hand är för att befästa orden. Med lite äldre barn kan man göra minutövningar.

Övning

- Barnen ska blunda och räcka upp handen när de tror att en minut har gått.
- Efter ett tag kan man ge dem knepet att räkna sakta till 60. Räkna tillsammans med barnen och jämför med en klocka om ni räknar för fort eller för sakta.

Sagan om moster Mossa

Följande lilla saga är avsedd att vara till glädje och hjälp. Då du går i en barrskog med blåbärsris på marken befinner du dig i Sveriges vanligaste naturtyp. På skogens golv växer här några vanliga barrskogsmossor. Med hjälp av moster Mossa kan du lätt lära dig namnen på de sex vanligaste av dessa. Lär dig gärna sagan utantill och öva så att du kan berätta den för vänner och barn som du går i skogen med. Använd mossorna i moss-memory.

Husmossa,
våningsmossa.
Växer allmänt i
granskog i hela
Sverige.
Användes förr för
att täta mellan
stockarna i
timmerhus.
Årsskotten växer
liksom
trappstegsformigt
över varandra.

Väggmossa.
Vanligaste mossarten i
tallskogar. Spridd över
hela Sverige. Även
denna tätades det hus
med.

*Nu skall vi hälsa på hos en liten tant som bor här i skogen. Hon heter moster Mossa. Hon bor i ett hus av **husmossa**. Denna mossa kallas också för **våningsmossa**. En ny våning växer ut upptill varje år. Väggarna på moster Mossas hus är gjorda av **väggmossa**. Eftersom moster Mossa inte gillar barr och skräp inne i huset ser man henne ofta i färd med att sopa rent med **kvastmossa**. Efter allt sopande blir hon trött. Hon går och lägger sig på sin bädd av **björnmossa**, precis som björnarna i sina iden. Efter en stund vaknar hon till och får brått. Det är bråttom nu – hon ska laga till mat till en gäst som skall komma. Hon rusar mot köket. I hallen tittar hon sig i spegeln och ser hur rufsig hon är i håret. Hon kammar sig med **kammossa**. Så går hon och gör eld i sin spis med gammal brun **vitmossa**. Det är torv det, ett bra bränsle.*

Kvastmossa.
Växer ofta
insprängd bland
andra mossor
men kan även
bilda egna, 3-10
cm, höga tuvor.

Björnmossa.
Allmän i hela
Sverige i fuktiga
skogsmarker. Vår
största mossa,
kan bilda upp till
60-70 cm höga
tuvor. Även denna
användes till att
täta hus med.
Björnen bäddar
med den i sitt ide.

Kammossa.
Allmän i fuktig,
skuggig
skogsmark i hela
Sverige, utom på
Gotland. Mycket
vacker liten
mossa som
påminner om en
liten ormbunke.

Vitmossa.
Allmän i hela
Sverige på fuktig
eller sumpig
skogsmark, mossar
eller kärr. Ett 40-tal
arter finns.
Utmärkande för
vitmossor är att de
kan kvarhålla vatten
även vid långvarig
torka. Några av
arterna är Sveriges
viktigaste
torvbildare. Blir vit i
torkat skick – därav
namnet.

Väggmossa

Vitmossa

Kvastmossa

Kammosa

Björnmossa

Husmossa

Sagan om Lasse Lav

Följande lilla saga är avsedd att vara till glädje och hjälp. När du ändå är i barrskogen kan det vara ett bra tillfälle att undersöka de lavar som finns på granen. Med hjälp av moster Mossas kompis Lasse Lav kan du lära dig de sex vanligaste lavar som växer på en gran. Lär dig gärna sagan utantill och öva så att du kan berätta den för vänner och barn som du går i skogen med. Använd lavarna till lav-memory.

Manlav

Liknar hästens man. Är oftast svart eller svartbrun. Ibland grå.

Flarnlav

Växer på barken. Oftast grågrön eller brun.

*Moster Mossas kamrat Lasse Lav bor i en liten hålighet i skogens äldsta gran. Golvet i den håligheten har han klätt med **manlav** för att det påminner om hästens man och är så skönt att värma fötterna i. Som väggpanel tog han in granbark med **flarnlav** på, han tycker om den svagt gröna färgen väggarna får då.*

*Idag ska han på middag till moster Mossa. Medan han tar på sig lite rakvatten gjort på **gälllav**, den luktar lite hav, tänker han på hur han ska skoja med moster Mossa. Han ska nog ta lite **skägglav** från en gren och klä ut sig till en gammal gubbe. När han sen går iväg har han i ena fickan lite **näverlav** som de kan tända brasan med om den skulle råka slockna. I den andra fickan har han moster Mossas present, lite **blåslav**. Moster Mossa har länge klagat över att hon får rök i ögonen när hon ska blåsa liv i elden. Nu ska hon få en bra blåsbälg. Det finns massor med blåsor i den som hon kan använda. Lasse Lav är ganska hungrig och han hoppas att han ska få en god soppa gjord på lavar, med lavbröd till. Moster Mossa vet att det är hans älsklingsmat.*

Skägglav

En grågrönaktig lav som är lätt att blanda ihop med tagellav. Drar man i skägglav ser man att det finns en märm i grenen.

Gälllav

Är en busklav, vilket är ett tecken på att den är känslig för luftföroreningar, precis som skägg- och manlav. Används som bas i parfymer.

Blåslav

Sveriges vanligaste lav. Den trivs bäst på stammar och grenar på träd.

Näverlav

Tillhör de bladlika lavar. Växer både på barken och kvistar på skuggsidan. Känslig för föroreningar

Flarnlav

Blåslav

Näverlav

Skägglav

Manlav

Gällav

Ekorrrens träd – fakta och aktiviteter

Ek

Tors träd, vilket man ser när alla löv är borta. Grenarna liknar blixtrar och Tor var ju åskans gud i den gamla fornnordiska tron. I Sverige har vi två ekarter (tre om man räknar med den odlade rödeken/blodeken som kommer från östra Nordamerika). De två ekar som ”vandrade” in i Sverige för ca 9 000 år sedan är skogsek och bergsek. Skogseken, som även går under namnen sommarek, stjalkek eller kort och gott ek, är den vanligaste i Sverige och växer ända upp till Dalälven. Bergeken, andra namn vinterek och druvek, har sin utbredning i de sydvästra landsdelarna och Skåne.

Eken används till att göra fanér, möbler, golv och båtar. Förr var eken fridlyst eftersom kungen i Sverige behövde ekvirke till alla krigsskepp under stormaktstiden.

Övning

- Måla med en pensel på bladets baksida (nerverna framträder bättre där) och pressa sedan bladet mot papperet.
- Lägg bladet på ett papper och dra korta penseldrag från bladets mitt och ut på pappret. När man lyfter bort bladet, har man en perfekt kontur av bladet. Alternativt ritas man konturen av bladet med en eller flera kladdkritor och drar ur färgen med ett finger.
- Plantera ekollon. Ta in ollon på hösten, ollon som redan har börjat spricka. Annars kan man ”hjälpa” ollonet att komma igång genom att slipa med ett sandpapper lite på ena sidan så att skalet blir tunnare där. Ställ ollonet i lite vatten med basen nedåt.

Gallsteklar lägger ägg i bladen som sedan utvecklas till larver. Steklarna utsöndrar ett ämne som gör att det sker en onormal celledelning i bladet. Alla extraceller blir alltså till ett skyddande bo med gott om mat för larven innan den är färdigbildad och lämnar gallen. Just på ek är gallerbildningar mycket vanliga. Gallbildningarna har obetydlig inverkan på ekens utveckling och behöver alltså inte bekämpas.

Gran

Hälften av Sveriges trädbestånd är gran. Vilket visar att den gynnas otroligt bra av det klimat och jordmån vi har här i Sverige. Den vandrade nämligen in i Sverige för ca 3 500 år sen, norrifrån. Vilket betyder att det är en av våra ”yngsta” trädarter.

Av granen gör man främst pappersmassa och byggnationer, men även kemiska produkter som konstsilke och vanillinsocker.

Övning

- Räkna ut hur gammal en gran är (fungerar på unga trån). Ett år för varje grenvarv (ramsräkning), plus ett år för toppen och två år för roten (addition).
- Samla in slutna kottar och linda dem med gasbinda eller tyg för att sedan låta de torka långsamt. Ta bort gasbindan/tyget och se vad som har hänt.
- Låt även kottar torka sakta utan att de är lindade. Vad händer? Finns det frön? Kan fröna planteras.
- Kottarna kan sen användas till att göra kottfigurer för dekoration eller att leka med.

Hassel

För 9500 år sedan var hasseln trädliknande och bildade stora skogar. Numera ser vi den nästan bara som buske. Hasseln blommar på bar kvist mycket tidigt, ibland redan i januari – februari, till förtret för allergiker. Frukten, som är en nöt, innehåller 60 % fett. Detta gör den till en eftertraktad föda för ekorren med sitt höga energiinnehåll. Förr i tiden använde man hassel till att binda ihop tunnor på grund av dess seghet och böjlighet. Idag använder vi bara nötterna.

- Övning** • Gå ut och se om nötterna växer en och en, två och två eller tre och tre. Vilka finns det flest av?

Tall (fura)

Tillhör den grupp av träd som kom först när inlandsisen smälte. För ca 12 000 år sen vandrade den in som första barrträd. När tallen blir äldre bildar de övre grenarna liksom ett tak. Alla grenar under detta tak ”kapar” tallen själv. Dessa tallar kan man med säkerhets säga vara hundra år. Det är dessa tallar kungsrörn utnyttjar till sina bon. Virket används till möbler och fanér. Mycket virke används inom husbyggen och klenare virke går till pappersmassa.

- Övning** • Koka te på tallens barr. Det fungerar på barr allmänt men vill man ha ett friskare te tar man årsskotten (som kallas strunt) och kokar teet på. En mugg av detta te innehåller lika mycket C-vitamin som 6 glas apelsinjuice.

Trädvisan

*Om alla träden inte fanns
var skulle löven sitta nånstans?
Var skulle fågeln bygga sitt bo?
Var skulle ekorren finna ro?*

*Så bra att träden finns hos oss.
Där kan man bygga koja förstås.
Och där kan fåglar och ekorrar bo,
där ibland löven finner dom ro.*

För fler visor med naturanknytning, ring Gerd Strandberg, tfn 018-25 14 74. Hon har ett sånghäfte med tillhörande CD. I häftet finns det texter, noter och aktivitetstips till varje sång.

Överleva vintern

När vintern kommer är ekorren väl förberedd och kommer att överleva med hjälp av sitt vinterförråd. Andra samlare som lägger upp vinterförråd och som därför kan vara **vinteraktiva** är bävern och nötskrikan. Blir det riktigt kallt under långa perioder kan ekorren lägga sig i sitt bo och vila tills den värsta kylan är över.

Björn, grävling och mårhund är djur som går i **vintervila**. Kroppstemperaturen sjunker bara någon grad och dom är väldigt lättväckta. Dom vaknar för att kissa då och då.

Igelkott, fladdermus och hasselmus går i **vintersömn**. De sänker kroppstemperaturen till runt 15° C, ibland lägre. De vaknar bara ett par gånger under vintern för att göra sig av med slaggprodukter som kroppen bildar.

Djur har samma temperatur som omgivningen, går i **vinterdvala**. Det gäller ormar, paddor, grodor, ödlor, spindlar och insekter. Deras kroppstemperatur ligger på gränsen för överlevnad och dessa djur vaknar bara av solvärmen.

- Övning** • Spela Bingomemory. Skriv ut de tre spelplanerna nedan i dubbla upplagor. Plasta in båda. Klipp isär bilderna på den ena brickan och lägg de upp och ner på bordet. Barnen får varsin spelplan och ska sen vända upp en bild i taget. Har man bilden på sin spelplan får man fortsätta, om inte lägger man tillbaka bilden upp och ner och så är det nästa barns tur.

Bingomemory

Vinter- vila

Mårdhund

Grävling

Björn

Vinter- sömn

Igelkott

Fladdermus

Hasselmus

Vinter- dvala

Snok

Groda

Kärrspindel

Vinter- aktiva (Samlare)

Ekorre

Bäver

Nötskrika

Förslag till arbetsgång (2 timmar)

Dag 1

- Samling i skogen
- Sång och ramsa med rörelse (sidan 5)
- Fika
- Saga med rundvandring och övningar.

Det var en gång en liten ekorre som hette Kurre. Han skuttar omkring i skogens grenverk. Han var väldigt bra på att hålla balansen. Men ibland hände det att det kändes lite högt i den högsta granen och han blev då rädd att han skulle ramla ner. Då använde hon svansen för att inte ramla ner. Hans ögon var också till hjälp för att inte ramla ner, upptäckte han.

- Här behöver du en stock. Tänk på att gummistövlar och väta gör det extra halt. Håll armarna utmed sidorna. Jämför sen med att sträcka ut armarna som i detta fall ska symbolisera ekorrems svans.

Men ibland är han tvungen att hoppa ner på marken och då är han noga med att vara extra försiktig. Mården eller räven kan ju komma. Då gäller det att ta ett riktiga långskutt mot närmaste träd och springa ut på en tunn gren så att mården inte kan få tag i honom.

- Lagg staven på marken och låt barnen försöka hoppa stavens längd (1,3 m), stillastående.
- Uppe i träd kan ekorren göra språng på 5 m. Försök hoppa 5 m med sats.

När han har hållit sig undan för mården eller räven känner han sig hungrig. Nu måste han ha tag på bär, frukt, nötter, svamp, kottar eller varför inte ett litet fågelägg. Idag är han sugen på kotte, grankotte. Han måste samla grankottar.

- Låt barnen hämta så många kottar de kan bära. (Se övningar sidan 7 under rubriken Föda.)
- Leken rävar och ekorrar (s 9) kan man passa på att göra när det finns gott om kottar.

När han har ätit klart väger han nog lite mer än innan.

- Se övningar sidan 6 under rubriken Vikt.

Nu har han blivit så trött efter dagens äventyr att han vill gå och lägga sig i sitt bo och sova. Inom en minut har han somnat.

- Barnen ska blunda och räcka upp handen när de tror att en minut har gått.

Nu måste vi smyga oss tysta iväg så att han inte vaknar.

Övriga dagar blir inte lika omfattande som första dagen. Ge tid för barnens spontana uppreningar av tidigare övningar. Olika barn lär olika fort.

Dag 2

- Samling i skogen
- Sång och ramsa med rörelse (sidan 5)
- Fika
- Se tillbaka på vad ni gjorde dag 1.

Svansen är bra att ha men Kurrens ögon hjälper honom också att hålla balansen. Det hjälper honom även att se ugglan.

- Ställ dig på marken på ett ben och håll balansen. Efter en liten stund blundar du och ser om det blir någon skillnad.

- Avsluta med ”Alla ekorrar byter bo” (se lekar på sidan 9)
-

Dag 3

- Samling i skogen
- Sång och ramsa med rörelse (sidan 5)
- Fika
- Se tillbaka på vad ni gjorde dag 1.

Skulle mården komma när Kurre är ute och letar mat gäller det att ta långa skutt i träden.

- Låt barnen hoppa med sats för att jämföra med ekorrens 5 metershopp.
  - Låt barnen mäta hur många kottar deras hopp är. De kan även mäta hur många kottar ekorrens hopp är. Låt barnen hämta så många kottar de tror går åt. Alla får lägga ut sina kottar på var sin rad.
- Avsluta med Mårdkull (se lekar på sidan 9).
-

Dag 4

- Samling i skogen
- Sång och ramsa med rörelse (sidan 5)
- Fika
- Se tillbaka på vad ni gjorde dag 1.

Det finns ett djur till Kurre måste hålla reda på. Och det är räven. Då är det ganska bra att söka sig till boet.

- Lek leken Rävvar och ekorrar (se lekar på sidan 9).
  - Avsluta med moss- eller lavmemory (se sidan 9 under rubriken Ekorrens bo).
-

Referenslitteratur:

Naturpedagogik, Germund Sellgren, Ekelunds förlag, ISBN 91-646-1905-2
Att lära in matematik ute. Mats Wejdmark, Robert Lättman-Masch, Kajsa Molander, Per Hedberg, Mia Bucht,
Små barns matematik. Elisabeth Doverborg, Göran Emanuelsson
Nämnamnens tema 7 Matematik i förskolan. Elisabeth Doverborg, Göran Emanuelsson
Förskolebarn i matematikens värld. Elisabeth Doverborg, Ingrid Pramling Samuelsson